

A fegyveres erők hadtápjá a múltban és napjainkban*

Kurkotkin hds. tbk.

(Fordítás)

A háborúról és a hadseregről szóló marxista—leninista tanítás teljes mélységben feltárja a hadtáp szerepe növekedésének objektív törvényszerűségeit a háborúban, a hadügy fejlődése szerint. A hadsereg és a fegyveres harc végrehajtási módszereinek minden fejlődési időszakában, háborúban a győzelem egyre nagyobb mértékben függ a hadtáp azon lehetőségeitől, hogy milyen mértékben képes az előtte álló feladatok teljesítésére, a hadtudomány követelményei szerinti munkamódszerekkel. Az állam gazdaságának színvonala, a fegyveres erők hadtápjának állapota korszerű viszonyok között az egyik legdöntőbb tényező, amely hatással van a csapatok harckészültségére, amely meghatározza a háború, a hadműveletek és a harctevékenységek menetét és kimenetelét.

A háborúk története és a hadtudomány tanulmányozása azt mutatja, hogy a hadtáp feladatai, annak szerepe a győzelem elérésében, a hadtápbiztosítás formái és módszerei a különböző történelmi időszakokban nem voltak mindig azonosak. A fegyveres erők hadtápjának fejlődésére (mint az egész hadügyre) kihatással vannak az adott időszak társadalmi-gazdasági és politikai feltételei. Az a tény, hogy az ipari termelés fejlődése kihatással van a fegyverzet és harci technika mennyiségére és minőségére, s így ezen keresztül a harctevékenységek formáira és módjaira, alapvetően feltételezi a hadtáp feladatainak mennyiségi növekedését és bonyolultságát, meghatározza szervezetének és munkamódszereinek állandó tökéletesítésével szembeni követelményeket. Másrészt ugyanezek fejlettségi szintje lehetővé teszi magának a hadtápnak korszerűbb technikai eszközökkel való felszerelését, melynek bázisán lehetőség nyílik a hadművészet eredményeinek megfelelőbb, új hadtápbiztosítási formák kialakítására.

Az állam (koalíció) társadalmi-gazdasági feltételein, politikáján kívül a fegyveres erők hadtápjának fejlődésére más objektív és szubjektív té-

* A „Vojenaja Miszl” 1973/12. és 1974/3. számából.

nyezők is hatnak: az állam történelmi sajátosságai és földrajzi feltételei, területének méretei, az uralkodó osztályok politikai céljai, a hadszínterek távolsága az ország alapvető gazdasági körzeteitől stb. A szerző célja, hogy a cikk adta lehetőségek keretében megismertesse az olvasóval a hadtáp fejlődésének alapvető korszakait, megmutassa annak korszerű feladatait, állapotát és a további fejlesztés lehetséges irányait.

A FEGYVERES ERŐK HADTÁPJÁNAK LÉTREJÖTTE ÉS KIALAKULÁSA

Már a rabszolgatartó társadalmak első háborúi megmutatták, hogy azok sikeres végrehajtásához figyelmes előkészítésre volt szükség. A csapatok ellátása már akkor a hadvezérek terveiben jelentős helyet elfoglaló egyik legfontosabb feladat volt.

A rabszolgatartó és a korai feudalista államok hadseregei nem rendelkeztek állandó hadtáppal. A készletek gyűjtését és azoknak a csapatokhoz történő kiadását a katonai vezetők által kijelölt személyek végezték.

Az anyagi eszközöket egyénileg málházva, valamint tengeri és folyami eszközökkel szállították. A módszer tökéletlensége ahhoz vezetett, hogy a folyók iránya gyakran megsabta a hadjáratok irányát is. A tartalékok feltöltésének alapvető forrása az adott népekre kivetett hadisarc volt.

A feudális felosztottság idején (XII—XV. század) az ellátás rendszere lényegesen nem változott: Az ellátás azon alapelv szerint valósult meg, hogy „a háború táplálja a háborút”, vagyis a helyi lakosság viselte annak a terheit.

A késői feudalizmus időszakát (XVI—XVII. század) az abszolút központi államok létrejötte jellemzi. A városokban kialakul az ipari termelés, majd a lőpor megjelenésével létrejönnek a tüzfegyverek, és a tűzérőség, amelyek fontos szerepet játszanak nemcsak a várak védelmében, de azok ostroma során is. Az abszolutista hatalmak zsoldosok verbuválásához folyamodik, zsoldos hadseregek jönnek létre, s nagymértékben alkalmazásra kerül a gyalogság.

Az új társadalmi-gazdasági feltételek, a hadsereg fegyverzetében, felszerelésében és alkalmazásában bekövetkezett változások jelentős módosulásokat idéztek elő azok ellátásának területén is. A korábbi anyagi szükségletek növekedésével együtt szükségessé vált (bár jelentéktelen mennyiségben) a csapatok lőporral és lövedékkel történő ellátása. Ez új dolog volt és hatalmas ráfordításokat igényelt. A zsoldos hadsereg fenntartására és a háború lefolytatására Rajmund Montekukkoli osztrák főmarsall mondása szerint három dologra volt szükség: „pénzre, pénzre és pénzre”. A zsold időben történő kifizetése és a rendszeres ellátás a zsoldos szolgálatának legfontosabb feltétele volt.

Az állam feudális jellegéből következően a csapatok ellátásához szükséges elegendő gazdasági bázisok hiányában még nem tudták biztosítani a központi ellátást. Ebben az időszakban születik „a markotányos ellátási rendszer”. Ennek lényege abban állt, hogy a háború során

a hadsereget hatalmas markotányos oszlop követte, amelyeknél bármely zsoldos megvásárolhatta a neki szükséges élelmiszert és felszerelést. A löport, valamint a lövedéket a csapatok általában a háború egész időszakára maguk tartalékolták. De a markotányos ellátási rendszer nagyon gyorsan ellentmondásba került a fejlődő hadtudomány követelményeivel. A hadseregek létszámának növekedése és a csapatok korlátozott területen történő tömegesebb alkalmazása ahhoz vezetett, hogy a csak csupán markotányos és helyi eszközökből származó tartalékok nem voltak elegendők. A hadseregek málhákkal voltak túlterhelve, amelyek akadályozták azok mozgását és manőverét. Abban az esetben, ha a trén elmaradt, az ellátás megszűnt, a zsoldosok könyörtelen rablásba kezdtek (ami a helyi lakosság elégedetlenségéhez vezetett) vagy pedig egyszerűen átmentek annak az oldalára, aki számukra többet fizetett vagy jobban ellátta őket. Szükségessé vált a csapatok központi ellátásának, megszervezése, a hadtáp szervek létrehozása.

Az első komoly kísérletet e téren Gusztav Adolf svéd király tette. A 30-éves háború során (1618—1648) megtiltotta a csapatoknak a saját maguk általi beszerzést és bevezette a háborús hadisarcot. A hadsereg teljes anyagi szükségletét tartományonként felosztotta, a begyűjtést a helyi hatalmi szervek végezték el. Az összes begyűjtött anyagokat az e célra létrehozott „raktár-üzletekbe” szállították be és innen történt azok kiadása a csapatok felé. A tartalékoknak az üzletekből történő utánszállítására ideiglenes tréneket vettek igénybe, amelyek nem tartoztak a hadsereg állandó állományába. A személyi állomány az ellátmányt csak a saját egységében kapta meg.

Az „üzletszerű” ellátás létrehozását három alapvető feltétel tette lehetővé, amelyeket Gusztav Adolf figyelembe vett.

Először is Gusztav Adolf a hadseregét Németország területére azon hamis jelszóval vezette, hogy segítséget nyújt a rend megeremtésére. Ez arra kényszerítette, hogy olyan módszereit keresse a helyi beszerzésnek, mely nem váltja ki a helyi lakosság ellenkezését. (Politikai aspektus)

Másodszor: hadseregének, mely alapvetően zsoldosokból és kényszerűen behívott katonákból állott, személyi állománya jelentős mértékben instabil volt. Az ellátás „forrásai” kényszerítették a katonákat, hogy egységeiknél maradjanak. (Szociális aspektus)

Harmadszor: a szárazföldi és tengeri közlekedési vonalak nagy távolsága és sebezhetősége nem segítették a svéd hadsereg megbízható ellátását Németországban. (Hadtáp és hadműveleti aspektus). A csapatok ilyen rendszerű ellátása megszüntette a rablást és erősítette Németország protestáns lakosságának szimpátiáját a svédekkel szemben.

A 30 éves háború után az „üzletszerű” ellátási rendszert bevezették Franciaországban, más államokban és az további fejlődésnek indult. Az anyagi tartalékokat időben és centralizált rendben hozták létre a harctevékenységek várható irányjaiban. A XVII. század második felében Franciaországban megnyitják az élelmezési megbízottak intézményét és megjelennek az első sütődékek.

Minőségileg új lépést tett Frigyes Vilmos. 1676-ban a hadsereg készleteinek szállítására állandó katonai trént hoz létre, amely a csapatok állományába tartozik.

A németalföldi háborúk idején tovább fejlődött az „üzleti” ellátási rendszer és elterjedt Nyugat-Európa valamennyi országában. Egyes hadseregekben ez a XVIII. század végéig megmaradt.

Az „üzleti” rendszer létrehozása az „önellátásról” a fegyveres erőknek az állam részéről történő centralizált ellátására való áttérést jelentette. Elmondható, hogy ez meghatározta a harctevékenységek végrehajtásának néhány sajátosságát is, mivel az erők szétbontakozását meghatározott területhez és irányhoz „kötötte” és korlátozta a harctevékenységek mélységét, és ezzel feltárta a háborúk előkészítésének terveit is. Nem ritkán a harctevékenységek során a csapatok egyik feladata az „üzletek”, vagy az odavezető utak elfoglalása volt.

Alá szeretném húzni, hogy az orosz hadsereg hadtápjá és ellátása önálló, eredeti úton fejlődött. Oroszországban nem volt szoldos hadsereg. Hadserege a feudális szokásoknak megfelelően került feltöltésre, ami ellátási rendjét is megszabta. A kiadott szolgálati szabályzatok szerint a hadbavonuló emberek kötelesek voltak „lovakkal, szolgálkkal és fegyverrel” bevonulni. Az úgynevezett sztrelec csapatok (IV. Iván által felállított lövésztestőrség tagjai voltak eredetileg — fordító megjegyzése), a puskások és a szabad kozákok a kincstár terhére, vagyis az állam részéről kerültek ellátásra.

Az állam készletezte az élelmiszert, fegyverzetet, felszerelési tartalékokat, amelyeket a hadsereg után vagy paraszti szekerekkel, vagy folyó utakon szállították. Így volt ez az 1555-ig kiadott szabályzatokban is. Pl. Dimitrij Donszkijnak az 1380-as évi hadjárata során a csapatok után katonai eszközökkel felszerelt szállító oszlop mozgott. IV. Iván Kazány elleni harmadik hadjárata során Szvivyázs várában előre felhalmozták a szükséges élelmiszert, lőport és lövedékeket. (Egynapi járóföldre Kazánytól). Ez a tartalékok időben történő felhalmozását jelentette a hadszíntéren, amely elvileg új volt a csapatok biztosításának megszervezésében. Csupán 70 évvel ezután jelent meg nyugaton az „üzleti” ellátási rendszer.

Lényegesen hamarabb, mint nyugaton kialakult az orosz hadseregben a sérültek és betegek szervezett egészségügyi segélynyújtása. Abban az időszakban, amikor a csapatok Szapegát ostromolták a Szergijevskij kolostorban kórházat hoztak létre. A kórház akkor is működött, amikor 1611-ben Moszkvát ostromolták. Ezek voltak az első ideiglenes tábori kórházak. Törökországgal a jobb parti Ukrajnáért folytatott háború során (1677—1681) az ideiglenes kórházakat már az állam tartotta fenn.

Az általános hadkötelezettségnek Oroszországban történő bevezetésével gyökeresen átszervezték az ellátás rendszerét is. A hadsereg teljes állami ellátásra tért át, melynek vezetésére központi ellátási szerveket hoztak létre — élelmezési és elhelyezési igazgatóságokat. Az ellátás ügyét az ország gazdasági bázisának fejlődése is segítette. A XVIII. század első negyedében Oroszországban több, mint 200 különböző manufaktúrát építettek, ezen belül fémfeldolgozó fegyverzeti és lőporüzemeket, ami le-

hetővé tette a hadsereg centralizált ellátását fegyverzettel, ruházattal és felszereléssel.

A hadsereg ellátását háborús időben az előre felhalmozott tartalékokból valósították meg. Ezeknek a csapatokhoz történő közelítése céljából az állandó (stacionáris) raktárakon kívül „mozgó üzletekkel” rendelkeztek, amelyekben a készleteket a csapatok után a helyi lakossággal szállították. Ugyanakkor az északi háború idején, — mely viszonylag manőverező jellegűnek tekinthető — kiderült, hogy az ellátás ilyen rendszere fékezi a harctevékenységek végrehajtását. A tartalékok általában lemaradtak, ami a csapatokat nehéz helyzetbe hozta. Ezt figyelembe véve I. Péter 1708-ban az ezredeknél, (amelyek a harcmezőn a manőver alapjai voltak) állandó állománytábla szerinti trént hozott létre, amely két részre oszlott: könnyű trén („mindennapos szükségletek”) és nehéz trén („felesleges terhek”). Átcsoportosítás során a nehéz trén külön menetet „hogy a menet ne lassuljon le”. Az egészségügyi biztosítás megszervezésének céljából létrehozzák az összhadsereg és hadosztály lazarettok és kórházak rendszerét.

A XVIII. század kezdetére az orosz hadseregben kifejezetten centralizált ellátási rendszer működött, hadtápjában pedig két önálló elem: az összhadsereg és az ezred.

Az északi háború tapasztalata tükröződött az 1716. évi szabályzatban is. Ebben a harctevékenységek megszervezésére irányuló szabályok mellett előíranyozták a csapatok anyagi és egészségügyi biztosításának rendjét is.

Az építés és ellátás nemzeti jellege és élenjáró elvei meghatározták az orosz hadsereg magas fokú harcképességét az északi (1700—1721) és a 7 éves (1756—1763), valamint más háborúkban. Általában a XVIII. század háborúinak gyakorlata rámutatott a hadtáp megnövekedett jelentőségére a harctevékenységek sikerében. Helyesen értelmezte ezt sok orosz hadvezér (I. Péter, Rumjancev, Szuvorov és mások), akik nagy gondot fordítottak a csapatok ellátására.

A XVIII. század második felében a tudományban és technikában hatalmas felfedezések születtek: a gőzgép feltalálása, az ércforgácsoló gépek létrehozása; elsajátították a kohó- és Martin-gyártásmódot; megjelent a gőzhajó és a gőzmozdony. Ezek a felfedezések a termelőerők forradalmi növekedéséhez vezettek. Marx és Engels megjegyezték, hogy a burzsoázia osztályuralmának alig 100 éve alatt nagyobb számú és grandiózusabb termelőerőket hozott létre, mint az azt megelőző összes időszakokban.

A kapitalizmus megerősödése a nemzeti hadseregek megjelenéséhez és azok anyagi-technikai bázisának kibővüléséhez vezetett. A XIX. század közepén az élenjáró kapitalista hatalmak haditengerészeti flottáinál megjelentek a gőzhajók, a hátul töltő huzagolt lőfegyverek, megnövekedett azok tűzgyorsasága és tűzhatása.

Egyrészt ez a csapatok anyagi szükségleteinek jelentős növekedését idézte elő és kibővítette azok hadtáp ellátásával kapcsolatos feladatok terjedelmét is. Megnövekedett a lőszerfelhasználás, az általános és egészségügyi veszteség mennyisége és megváltozott a betegségek jellege. Ha a XVIII. század második feléig a lőfegyverek által okozott sérülések az ösz-

szes sérüléseknek mintegy 20⁰/₀-át tették ki, akkor a francia—porosz háborúban (1870—1871) ez már kb. 90⁰/₀-os volt.

Másrészt a hadseregek tömeg jellege, valamint felszerelésük növekedése a háború és harc új módszereit tették lehetővé s ezzel együtt szükségessé vált a hadtápbiztosítás szervezésének változtatása is. Már az 1812. évi és az ezt követő háborúk tapasztalata megmutatta, hogy sem a hadszíntéren létrehozott, ún. „üzleti tartalékok”, sem a helyi eszközök nem képesek kielégíteni a létszámban megnövekedett hadseregek szükségleteit. Egyre nagyobb szerepet játszottak az ellátásban a hátország mélységéből a csapatokhoz előrevont tartalékok.

Mindez meghatározta a hadtáp további erősítésének szükségességét és munkája módszereinek fejlesztését. Az ellátás új rendszere alakult ki: hadsereg-hadtest-hadosztály-ezred. A hadtestek és hadosztályok szervezetszerű hadtáp egységeket és intézeteket kaptak, jelentősen bővítik az utánszállítás és a sebült hátraszállítás eszközeit. Az utánszállítás és a mozgás megszervezésének vezetésére új hadtáp szakalegységeket hoztak létre — a katonai közlekedési szolgálatot. Megjavult a technikai felszerelés is. Megjelennek a mozgókonyhák, a tábori kemencék és más technikai eszközök. A haditengerészeti flotta részére létrehozták a speciális bázisrendszert. A hadtáp fejlődésére és a csapatok biztosításának megszervezésére nagy befolyással volt a vasútépítés. Ez lehetővé tette rövid idő alatt a készletekkel való manőver végrehajtását, a készletek kiszállítását a csapatokhoz nagy mennyiségben a hátország mélységéből, elősegítette a sérültek és betegek gyors hátraszállítását. Pl. a francia—porosz háborúban (1870—1871) 518 000 db lőszerből, — amelyet felhasználtak — 320 000 db-ot, több mint 60⁰/₀-ot vasúton szállítottak. A vasutak alapvető szerepet tölthettek be a csapatok biztosításában. Sok országban ezek építésére és helyreállítására vasúti csapatok kerültek megalakításra.

A XVIII—XIX. század harci tapasztalata megmutatta, a háború menetének és kimenetelének növekvő függőségét az ország gazdaságának és a csapatok hadtápbiztosításának színvonalától.

Ennek világos tanújele a krími háború és a cárizmusnak ebben elszenvedett veresége. Még fokozottabb erővel jelentkezik ez a függőség az imperializmus időszakának háborúiban.

A FEGYVERES ERŐK HADTÁPJÁ AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN

Az 1914—1918 évi világháború volt az első háború, amelyben a legteljesebb mértékben megnyilvánultak a fegyveres erők hadtápjával szembeni megnövekedett követelmények. A háborúra felkészülve a hármas szövetség és az antant országai megnövelték hadseregeiket, ellátták új fegyverzettel és gépi technikával. A szárazföldi csapatok állományában hadműveleti magasabbegységeket hoztak létre — hadseregeket és frontokat, és ezzel együtt megszületett a hadtáp új tagozata — a hadműveleti hadtáp. A csapatoknál élesen növekedett a géppuskák, aknavetők és lövegek mennyisége és a háború végére elég széleskörűen (bár még nem tömegesen) elterjedtek az új harci és technikai eszközök — a

harckocsik, repülőgépek, gépkocsik. Nőtt a harctevékenységek mérete és feszítettsége. A tengeri hadszíntereken megjelentek a gyorsjáratú akna-hordozók, páncélosok, torpedó naszádok, tengeralattjárók; befejeződött a hadihajók szénről folyékony hajtóanyagra való áttérése is.

Ezen tényezők befolyására megnövekedett a csapatok anyagi szükséglete. Így az orosz hadsereg részéről a lőszerfelhasználás 118-szor volt több mint az orosz—japán háborúban, a német hadseregben pedig 476-szor volt több, mint a francia—porosz háborúban. A hadsereg létszámának és a harc jellegének növekedésével és változásával jelentősen emelkedett az élelmiszer és felszerelés felhasználása. Csak az orosz hadseregben ez 46 144 tonna volt. Kibővült az anyagi eszközök nomenklatúrája is. Szükségessé vált a csapatok ellátása műszaki, vegyi-, közúti eszközökkel, úza-al, tartalékalkatrészekkel és más egyéb anyagokkal. A háború végére az utánszállítás összterjedelmében ezek az anyagfajták a különböző hadseregekben 21—40⁰ %-ig terjedtek.

Mindez ahhoz vezetett, hogy a fegyveres erők anyagi szükségleteit nem lehetett már kielégíteni csak a korábban létrehozott tartalékokból. Szükségessé vált a hadiipar olyan kolosszális méretekben való kialakítása, amely felvetette az ország teljes gazdaságának mozgósítási kérdését (illetve az egész koalíciónál). A frontok feltöltésére irányuló hatalmas mennyiségű anyagi szállítások szükségessé tették az utánszállítás munkájának gyökeres átalakítását, valamint a fegyveres erők hadtápbiztosítási rendszerének fejlesztését.

Mint ismeretes a háború előestéjén a legfelsőbb állami és katonai körökben az a helytelen meggyőződés uralkodott, hogy az új háború gyors lefolyású lesz és 2—3 hónapig tart, legrosszabb esetben nem tovább mint félévig. Teljesen elegendőnek tartották, ha valamennyi ellátmányi anyagból 6 hónapos tartalékanyaggal rendelkeznek. Nem vették figyelembe a gazdaság mozgósításának szükségességét.

Az ország gazdaságának és a fegyveres erők hadtábjának felkészületlensége már az első háborús hónapokban hatott. A felhalmozott anyagi készletek gyorsan fogytak. A frontoktól sürgető követelésekkel léptek fel: „lőszert bármi áron”.

A magánkapitalista tulajdon feltételei között a gazdaság mozgósítása kaotikusan és rendszertelenül ment végbe. Megbomlott a gazdasági egyensúly. A kapitalisták, földbirtokosok és kulákok a gyors meggazdagodás érdekében spekulációba kezdtek és növelték az árakat. A hadban álló államok gazdaságának átállítására elment a teljes 1915-ös év. Ezzel magyarázható a frontokon tapasztalható passzív tevékenység is.

A háború rámutatott még egy fontos sajátosságra is. Annak érdekében, hogy biztosítható legyen a fegyveres erők szükséglete, nem elegendő megszervezni a haditermelést, ezenkívül még időben el is kell juttatni az anyagi eszközöket a rendeltetési helyükre. Csupán a vasúti szállítás nem tudta megvalósítani a terhek utánszállítását a frontra. Ennek érdekében széleskörűen alkalmazták az állati és fogatolt szállítóeszközöket. Ugyanakkor ez sem volt képes kielégíteni az új követelményeket. Szükségessé vált a gépkocsik széles körű felhasználása, amelyek jelentősége és mennyisége egyre inkább növekedett. Ha a háború kezdetén a négy szemben álló állam (Franciaország, Anglia, Németország és

Oroszország) mintegy 16 000 gépjárművel rendelkezett, — ebből Oroszországban kb. 1000 db volt — akkor a háború végére ez a szám elérte a 267 700-at, amely több mint 16-szoros növekedést jelent. A hadtáp állományában megjelentek a gépkocsi szállító századok.

A gépkocsi szállító eszközök elégtelensége csökkentette az orosz hadsereg hadtápjának mozgékonyágát és manőverezőképességét, ami természetesen nem múlt el nyomtalanul a csapatok biztosításában és azok harctevékenységének hatékonyságában. Ez az egyik oka a délnyugati front befejezetlen galíciai hadműveletének (1914 augusztus—szeptember), valamint ugyanezen front támadása leállításának 1916 közepén. (Annak ellenére, hogy a védelmet sikeresen áttörték, de rendkívül korlátozott volt az anyagi eszközök utánszállítása, főképpen a lőszeré.)

Megjegyezzük, hogy a háború folyamán valamennyi hadtáptagozat funkciói folyamatosan bonyolulttá váltak. A legkülönfélébb anyagi eszközök jelentős mennyiségének tárolására létre kellett hozni a csapat, hadsereg- és frontraktárak rendszerét, amelyek mennyisége állandóan nőtt. (Az újonnan megjelenő ellátmányi anyagok miatt.) Így kialakultak a vegyvédelmi, légi, gépkocsizó és más anyagi raktárak. Megnőtt a frontokra és a flottákhoz szállítandó üzem- és kenőanyagok, ruházat utánszállításának problémája, amiért erre a célra be kellett rendezni a vasutak gördülő anyagait, gépkocsikat, fogatolt szállító eszközöket, létre kellett hozni a szükséges mennyiségű tárolótereket a csapatoknál és a haditengerészeti bázisokon.

Már az első háborús hónapokban nem tudták nélkülözni a tevékenykedő hadseregek a közúti csapatokat. A hadszíntereken levő földutakon végrehajtandó szállítások nagy terjedelme szükségessé tette az utak átépítését gépkocsi közlekedésre. A tevékenykedő hadseregekben létrehozták a közúti egységeket és alegységeket. Az orosz hadseregben a hadsereg hadtáp állományában katonai közúti osztag alakult, a front hadtáp állományában pedig 18 hadtáp közúti osztag került létrehozásra.

Teljes élességgel jelentkezett az egészségügyi biztosítás kérdése. Az orosz hadseregben az elesettek és a sebesültek száma 47-szer volt több, mint az orosz—török háborúban (1877—1878) és 19,3-szor volt több, mint az orosz—japán háborúban. Lényegesen bonyolultabb jellegű volt a sérülések és sebesülések formája (gázmérgezések), tömegesen jelentkeztek a különböző megbetegedések, csak az orosz hadseregben több százezer ember betegedett meg.

Mindez az egészségügyi szolgálat gyökeres átszervezését követelte meg, igényelte a bonyolultabb sebészeti és egyéb berendezéseket, a kórházak és az egészségügyi állomány mennyiségének növelését. Ha a krími háborúban minden 10 000 fő után átlagban 15 orvos jutott, akkor az I. világháborúban ez a szükséglet 22—38-ig emelkedett.

A háború tapasztalata azt mutatta, hogy a különböző hadtáp szervek között szükséges elhatárolni a felelősséget az anyagi eszközök utánszállításában, a kiürítésben, a közlekedési utakon való rend fenntartásában, a hadtáp egységek és intézetek telepítésében és diszlokációik megváltoztatásában. Ennek megfelelően a hadszínteret felelősségi zónákra osztották fel: kijelölték a hadtáp körleteket. Az orosz hadseregben a front hadtáp

körletek mélysége elérte az 500 km mélységet, a hadseregeké a 150—300 km-t, a hadtesteké és hadosztályoké a 60—70 km-t. Hasonló felelősségi körleteket alakítottak ki más hadseregekben is.

A hadtáp munka tartalmának és formáinak gyökeres megváltozása mellett az I. világháború éveiben szükségessé vált a harckocsik, repülőgépek, gépkocsik kiszolgálásának megszervezése, amely a hadtáp új erőt és eszközeit követelte meg. A hadtáp tevékenységében új kiegészítő funkció jelent meg, ami az idők folyamán egyre nagyobb pénzügyi és más anyagi szükségleteket, igényeket vetett fel.

A hadtápszolgálat előtt álló feladatok bonyolultságával kapcsolatban szükségessé vált tevékenységének koordinálása. Világossá vált, hogy a háború elhúzódó jellegű lesz, annak végrehajtásához nem elegendőek a békeidőben létrehozott készletek. Elsődleges kérdésként állt elő, hogy a fegyveres erők hadtápbiztosításának rendszere nemcsak időben köteles ellátni a csapatokat a harchoz és az élethez szükséges anyagokkal, de ugyanakkor az is szükséges, hogy egész rendszere biztosítsa a rendelkezésre álló anyagi tartalékok, erők és eszközök effektív felhasználását. Az anyagi bázisok, a tartalékok racionális, centralizált felhasználásának fejlődési tendenciáját valamennyi hadseregben meg lehetett figyelni. Ez sok bonyolult feladatot hozott felszínre, amelyeket különböző módon oldottak meg.

Bonyolulttá vált a vezetés. Egyes hadseregekben (német) a hadtáp vezetése az összefegyvernemi törzsekre hárult, más hadseregekben (francia) önálló hadtápvezetési szervek kerültek létrehozásra. De teljes mértékben a feladatot nem sikerült itt sem megoldani. A szolgálatok tradicionális „önállóságát” nehezen lehetett leküzdeni.

Pl. az amerikaiak arra törekedve, hogy centralizálják a hadtáp vezetést a hadsereg törzsében létrehozták az ellátó szolgálatot. Ugyanakkor továbbra is megmaradt az a tendencia, hogy minden egyes főnökség önállóan vásárolta a hadianyagokat, figyelmen kívül hagyva más főnökségek készletezését. Öt különböző szerv foglalkozott a katonai anyagok tárolásával és szállításával és tíz különböző szerv azok beszerzésével. Ez olyan összehangolatlanul történt, hogy a hadiipari bizottság nem tudott pontos adatokat kapni a minisztériumtól az anyagi szükségletek teljes terjedelméről.

Amint az I. világháború tapasztalatai mutatják, a sokmillió hadsereg szükségletei olyan mértékben megnövekedtek, hogy azok kielégítése nem volt lehetséges az ország teljes gazdaságának mozgósítása nélkül. (A békeidőszakban létrehozott mozgókészletek és tartalékok a stációnáris raktárakban csak biztosítékként szolgálhattak a csapatok ellátásában, az utánszállítás rombolásának esetén).

A csapatok anyagi szükségleteinek növekedése valamennyi hadseregben a hadtápbiztosítás szervezésének változását, a hadtápegységek, intézetek és alegységek mennyiségének növekedését idézte elő, fokozta azok technikai felszereltségét. A hadtáp által megoldandó feladatok bonyolultsága és sokoldalúsága a hadtáp szervek szűk szakosodását, új ellátási és szolgálati ágak létrehozását követelte meg, meghatározta a központosított vezetés szükségességét.

A háború során sokoldalú tapasztalatokat szereztek a sokmillió hadseregek hadtápbiztosítása terén. Ezzel együtt ezek a tapasztalatok korlátozottak voltak, mivel az I. világháború alapjaiban álló jellegű volt, sok támadó hadművelet befulladt, nem érve el célját és az új fegyvernemek, amelyek képesek áttörni a mély védelmet éppen csak megjelentek, vagy akkor voltak kialakulóban. Ez korlátozta a csapatok hadtápbiztosítása szervezésének tapasztalati felhalmozódását a manőverező háborúkban és hadműveletekben, amelyekben már széleskörűen kerülnek alkalmazásra az új technikai eszközök, ami észrevehető volt a hadtáp fejlődésében főleg a háborúk közötti időszakban.

A SZOVJET FEGYVERES ERŐK HADTÁPJA A POLGÁRHÁBORÚBAN ÉS A HÁBORÚK KÖZÖTTI IDŐSZAKBAN (1918—1941)

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének eredményeként Szovjet Oroszországban elvileg új fegyveres erők jöttek létre. Lenin és a kommunista párt által a polgárháború tüzeiben létrehozott hadsereg, már akkor az egész világ előtt megmutatta annak magas fokú erkölcsi-harci minőségét a kapitalista országok hadseregei fölött.

Egyidőben a hadsereg és a flotta létrehozásával rendszabályokat hoztak azok hadtápjának megalakítására is. A párt ennek során Lenin azon útmutatásaiból indult ki, hogy a háború lefolytatásához erős, szervezett hadtápra van szükség. Már 1918-ban és 1919 első felében alapvetően kialakultak a hadtápvezetés szervei, a frontok, hadseregek, hadosztályok, dandárok és egységek hadtáp egységei és intézetei.

A hadtáp létrehozása során nagy figyelmet fordítottak a pártpolitikai munka megszervezésére. Valamennyi hadtáp szervnél és intézetnél létrehozták a katonai komisszári beosztást, a front, hadsereg, flotta és flottilla vezető szerveiben pedig a hadtáp katonai tanácsokat, megszervezték a hadtáp politikai osztályokat. A hadtáp munkájának és szervezésének egyik alapvető elve a szolgálatok szigorú szakosodása és a vezetés szilárd centralizációja volt. A polgárháború körülményei között, amikor a népgazdaság szét volt zilálva, amikor nem volt elegendő fegyverzet, lőszer, élelmiszer és más anyagi eszköz, a centralizáció elve volt egyedül helyes. Csak ez tette lehetővé a meglévő tartalékok célszerű, a helyzet lehetőségeivel összhangban álló felhasználását. „...ezen háború sikerének elengedhetetlen feltétele — mutatott rá Lenin — a Vörös Hadsereg valamennyi osztagának egységes vezetése a szocialista köztársaságok összes erejének és tartalékainak szigorú centralizálása, a katonai ellátás, valamint a katonai szállítások területén.”

Mivel a hadtáp technikai felszerelése ugyanolyan maradt mint amilyen a forradalomig volt, állománya, szervezete és munkamódszerei lényegesen nem változtak. A csapatok hadtápbiztosításának megszervezése főként az első világháború tapasztalatainak alapján valósult meg, valamint a párt és a kormány elhatározásai szerint, a katonai parancsnokságok utasításai alapján, a frontokon és flottáknál kialakult helyzet konkrét feltételeinek figyelembe vételével.

A polgárháború nehéz viszonyai között a fegyveres erők hadtápjá hatalmas munkát végzett a csapatok lőszerrel, élelmiszerrel, lóáppal, ruházati anyagokkal és más anyagi eszközökkel való ellátása, a betegek és sebesültek hátraszállítása és gyógyítása terén, amelyek fontos szerepet játszottak a győzelem elérésében.

Az első 5 éves tervek sikeres teljesítésével kedvező feltételeket hoztak létre a hadsereg felszerelésére valamennyi fegyverzettel, technikával és lehetővé tették szervezeti felépítésének megjavítását. Átszervezték a szárazföldi csapatokat, létrehozták a légierőt és megerősítették a haditengerészeti flottát.

Egyidejűleg fejlődött a hadtáp is. Állományában megjelent az üzemanyag, a páncélos, a vegyi, a gépjármű anyagi szolgálat. Energikusan fejlesztették a hadtáp egységek, intézetek mozgékonyágát. Valamennyi hadtáp tagozatban (a lehetőségek mérvében) rendszerezítették a gk. szállító eszközöket, megszervezték a gk. szállító alegységeket és egységeket. A Nagy Honvédő Háború előtt a szovjet hadsereg 19 gjmű. ezreddel és 37 ö. gjmű. zászlóaljjal rendelkezett, amelyek állományába kb. 273 000 gk. és 42 000 traktor tartozott.

A szárazföldi csapatok hadművelati hadtápjában az utak, hidak és más munkák gépesítésére technikai eszközöket, mozgó javítóműhelyeket hoztak létre és növelték a gk. szállító eszközök mennyiségét. A flottánál az előregedett kikötők helyett létrehozták a haditengerészeti és légi bázisokat, azok szervezetszerű hadtáp egységeivel és intézeteivel együtt. 1941 júniusára valamennyi flotta rendelkezett egy haditengerészeti főbázissal, teljesen feltöltve hadtáp egységekkel, valamint néhány haditengerészeti bázissal a szükséges hadtáp szervekkel együtt. Jelentősen kiegészítették a kisegítő flottát, amely ebben az időben kb. 400 hajóval rendelkezett, az uszályokon kívül. A légierőnél a légvédelmi parkot átalakították légi bázissá és létrehozták a repülő-technikai és repülő kiszolgáló egységeket, és alegységeket.

Nagy jelentőséget tulajdonítottak ebben az időben a hadszíntér előkészítésére, különösen a körzetek és a flották alárendeltjei részére történő készletek felhalmozására, raktárak, bázisok, javítóműhelyek építésére, a közlekedési hálózat és repülőterek fejlesztésére és a gyógyító intézetek hálózatának létrehozására. A munkát olyan számítással végezték, hogy háború esetén minden egyes front és flotta a csapatok hadtápbiztosításának végrehajtására rendelkezzen egy kész bázissal, vasúti vízi, gépkocsiutakkal, élelmiszer, javítóanyag, egészségügyi és állategészségügyi intézetekkel.

Észrevehető sikereket értünk el a katonai elméleti gondolkodás területén is. Ebben az időszakban a szovjet hadművészetben, annak alap-elemeként (a hadászat és harcászat mellett) véglegesen kialakult a hadművelati művészet és létrejött a mély támadó hadművellet elmélete. Lefektették a hadművelati hadtáp elméletének alapjait is. Az elkövetkezendő háború lefolyásának módjairól szóló nézeteknek megfelelően kerültek kidolgozásra a fegyveres erők és a hadművelati magasabbegységek hadtápbiztosítása megszervezésének az elvei is.

Ezeknek az elveknek megfelelően tervezték megalakítani a front és hadsereg hadtápot, a körzeti hadtáp egységek és intézetek bázisán (a

szükséglet szerint), a fegyveres erők mozgósítása során. Azzal számoltak, hogy a front hadtáp a stacionális elvek alapján fog működni. A front raktárakban hatalmas készletek kerültek felhalmozásra: 9—10 javadalmazás lőszer, 10 javadalmazásig terjedő üzemanyag, 30 javadalmazás élelmiszer és lótáp. A front hadtáp körlet mélysége 500 km-ig terjedt.

A hadsereg hadtáp (úgy mint a front) vasútvonalon települt, hadtápkörletének mélysége elérte a 150—300 km-t. Minden hadseregnek vasúti vonalszakaszt jelöltek ki, amelyen elosztó állomásokat, alapvető hadseregállomásokat, ellátó állomásokat rendeztek be lövész- és gépesített hadtestek szerint és ellátó állomásokat a légierő magasabbegységei részére. A csapathadtáp mélysége elérte a 75 km-t. Hogy megőrizték a hadtápegységek és alegységek mozgékonyságát, a hadosztályoknál és az ezredeknél nem engedélyezték a raktárak telepítését a földön. Az anyagi eszközök átadására — a hadosztály szállító eszközökről az ezred szállító eszközeire — hadosztály átadó pontokat irányoztak elő. Az utanszállítást a csapattagozatban „a magamhoz” elv alapján valósították meg.

A lövész- és gépesített hadtestek nem rendelkeztek ellátó funkciókkal. Ezeknek nem voltak saját készleteik, állománytábla szerinti hadtápegységeik és intézeteik, ami megfelelt volna a manőverező háború követelményeinek.

A haditengerészetnél és a légierőnél a speciális hadtápbiztosítási feladatokat szervezetszerű erőikkel és eszközeikkel valósították meg. Hadművelési magasabbegységeik és ö. egységeik egészségügyi biztosítását és ellátását, valamint általános anyagokkal történő biztosításukat a katonai körzetek és flották hadtáp szervei végezték. Ez a rendszer mutatkozott a legracionálisabbnak és nem követelte meg az összefegyvernemi hadtáp egységek kiegészítő létrehozását ezen haderőnemeknél.

A hadtáp vezetését az összefegyvernemi törzsekben összpontosították. Úgy vélték, hogy csak a törzs, mint a parancsnok vezetésének szerve, képes helyesen koordinálni a csapatok és a hadtáp vezetését a nagy manőverező jellegű harci tevékenységek viszonyai között. A törzsfőnökök személyesen feleltek a htp. biztosítás megszervezéséért. Kivételt képeztek a flották, ahol 1939-ben bevezették a flotta htp. főnöki beosztást.

A Nagy Honvédő Háború a hadtápbiztosítás szervezése során megkövetelte a korábbi elvek komoly megváltoztatását. Elemezve az elmúlt eseményeket, a történelmi tapasztalatokat különösen alá kell húzni, hogy a kommunista párt, a szovjet kormány és a katonai parancsnokság a két háború időszakában hatalmas munkát végzett a fegyveres erők és azok hadtápjának felkészítésében, a fasiszta agresszió visszaverésében. Éppen ez a körülmény tette lehetővé, hogy rövid idő alatt át lehetett állítani a hadtáp munkáját úgy, hogy az megfeleljen a háború új helyzetének és jellegének.

AZ ALAPVETŐ KAPITALISTA ÁLLAMOK FEGYVERES ERŐINEK HADTÁPJA AZ I. ÉS II. VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A vezető kapitalista hadseregek hadtáp fejlődésének irányát az I. világháborút követően alapvetően az adott kapitalista országok gazdasági és politikai helyzete, valamint azoknak az elkövetkezendő háborúk

lehetséges jellegéről vallott nézeteik és az erre épülő haditervek szabták meg.

A fasiszta koalíció államai közül gazdasági fejlődésének rohamos növekedésével Németország tűnt ki. Agresszív háborús felkészülése során csupán 1933 és 1941 júniusa között haditermelését több mint 22-szeresére növelte. Gyors tempóban építte ki a vasútvonalakat, az autópályákat, a repülőtereket, a kikötőket és ezáltal létrehozta a közlekedési hálózatot. Németország fegyveres erői nagyszámú hadtáp egységgel és intézettel rendelkeztek, amelyek jól fel voltak szerelve új technikai eszközökkel és szállító gépjárművekkel.

Fejlődésének magas üteme ellenére a fasiszta állam gazdasága nem tudta biztosítani saját fegyveres erőinek szükségleteit egy hosszú háborúban. Szűk keresztmetszete volt a nyersanyagbázisok korlátozottsága. A háború előtt Németország nyersanyag szükségleteit saját forrásaiból pl. öntöttvasból 50⁰/₀-ig, színesfémekből 20⁰/₀-ig, üzemanyagból 30—40⁰/₀-ig tudta kielégíteni. A politikai célok és a gazdasági lehetőségek közötti ellentmondás kényszerítette a fasiszta vezetést, hogy — stratégiájuk szerint — háborús feladataikat villámháborúval oldják meg. Ez rányomta bélyegét a fegyveres erők htp. biztosításának módszereire is, amelynek alapelve volt, „a háború táplálja a háborút”. A népgazdaság a fegyveres erőket csak azzal kellett, hogy ellássa ami hiányzott az elfoglalt területeken.

A villámháború elméletének rendelték alá a csapatok hadtápbiztosításának szervezésére vonatkozó nézeteiket is. A hadszíntéren az ellátás alapvető tagozata a hadsereg és a hadosztály volt. A hadsereg csoportok és a hadtestek csak ellenőrzési funkciókat láttak el. A magasabbegységek és az egységek hadtápjá teljes egészében mozgékony volt.

A hadszínteret felosztották az ország fronthadtápjára és a szárazföldi csapatok hadműveletének körletére. Ez utóbbit frontonként hadtápkörletekre osztották fel. A szárazföldi csapatok hadműveleti körletének mélysége, következésképpen a hadsereghadtáp körletéé elérte a 200 km-t. Minden egyes hds. hadtáp körletet mélységben tovább osztottak hadsereg hadtáp körletre (mögöttes) 50—100 km mélységben és az arcvonulhoz közelített (előretolt) hadtápkörletre.

Az ország front hadtáp területén (a hátországba) létrehozták a központi bázisokat anyagi eszközökkel, kijelölték a katonai terhek összpontosításához szükséges állomásokat és az elosztó állomásokat. (Tábori hadseregenként 1—2.) Az elosztó állomásokra települtek a hadsereg bázisok, amelyek tábori raktárakkal rendelkeztek valamennyi ellátmányi fajtára vonatkozóan. Az előretolt és a mögöttes hadsereg hadtápkörletek érintkezésénél jelölték ki az ellátó állomásokat amelyek mindegyikére ellátásilag 1—2 gyalogos vagy 1 harckocsi hadosztályt utaltak megerősítő egységeikkel együtt. Itt ért véget a vasúti és kezdődött az utánszállítás közúti szakasza. Az anyagi eszközök utánszállítását az ellátó állomásokig szigorúan „a felülről lefelé” elv alapján valósították meg, a csapat tagozatban pedig „a magamhoz” elv szerint.

Az elfoglalt területeken a német magasabbegységek széleskörűen alkalmazták a helyi beszerzéseket és rendelkeztek a beszerző szervek hálózatával.

Franciaország az I. világháború után jelentősen elmaradt a gazdasági fejlődésben. Ipara erősen függött a szén, olaj és más nyersanyag importtól.

A francia vezérkar elsősorban az álló védelem módszerével levezendő háború elveitől vezérelve úgy számított, hogy hosszú időn keresztül szükséges lesz biztosítani a fegyveres erőket a háborúig felhalmozott készletekből. Ezért alapvető figyelmüket a hadtáp felkészítése során a stationáris raktárak, javító és eü. intézetek építésére fordították, amelyeket a nagy közlekedési csomópontokban és a kikötőkben telepítették. Ez az orientáció, együtt az ország gazdasági megmerevedésével, a hadtáp gyenge technikai felszereltségét és alacsony mozgékonyosságát eredményezte.

Az angol fegyveres erőkben az alapvető figyelmet a haditengerészeti flotta hadtápfejlesztésére fordították: a diszlokáció rendszerének javítására, a kiegészítő flotta építésére, a haditengerészeti bázisok és kikötők folyamatos munkájának biztosítására és felszerelésére. A szárazföldi csapatok hadtápját csupán néhány expedíciós erő ellátására vették számításba.

Az Amerikai Egyesült Államok fejlett gazdasági és közlekedési háttérrel, keletről és nyugatról nagy vízterülettel határolva, haditevékenységét ezen adott helyzetből kiindulva tervezte megkezdeni. Fegyveres erői hadtápjának közvetlen felkészítése a háborúra csak korlátozott mértékben történt meg. A hadtáp szervezetek és a hadtápbiztosítás megszervezése gyakorlatilag nem sokat változott, olyan maradt mint amilyen volt az I. világháború során.

A FEGYVERES ERŐK HADTÁPJA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN

A második világháború különös helyet foglal el a hadügy fejlődésében általában és a hadművészetben részleteiben. Méretei, a hadszíntér jellege, az államok és az emberi tömegek részvétele, a szemben álló koalíciók gazdasági és katonai potenciálja, a technika és fegyverzet alkalmazásának méretei, a harctevékenységek terjedelme, feszítettsége és elkeseredettsége szerint nincsen eddig ehhez hasonló a történelemben. A háború a szárazföldi, tengeri és légi hadműveletek előkészítésének és megvívásának gazdag tapasztalatait adta, követelte a csapatok és a flotta erői hadtápbiztosítása számos kérdésének átértékelését a harctevékenységek különböző fajtáiban, hosszú időre meghatározta a fegyveres erők hadtáp fejlesztésének irányait.

A hadtáp munkájának feltételei és jellege gyökeresen mások voltak, mint a korábbi háborúkban.

Előszőr: a harc új eszközeinek tömeges alkalmazása (különösen a harckocsik és repülőgépek), az automata fegyverek széles körű elterjedése, a tüzéség mennyiségének, úrméretének, hatótávolságának növekedése, a hadműveletek műszaki biztosítása terjedelmének bővülése, az

élelem, egészségügyi, ruházati, technikai ellátás hatalmas méretei az anyagi eszközök felhasználásának éles növekedését vonták maguk után. A csapatok anyagi szükségletei az első világháborúhoz viszonyítva 10—15-szörösére növekedtek. Ha például, Németország az I. világháborúban évente átlagban 1 millió tonna hajtóanyagot használt fel, ez a II. világháborúban kb. 10 millió tonna volt. A deszant hadműveletek előkészítésére Normandiában a szövetségesek részére (a csapatok tevékenységének biztosítására) kb. 25 millió tonna katonai terhet kellett összpontosítani Anglia déli partjainál.

Aláhúzzuk, hogy a csapatok anyagi szükségletei folyamatosan növekedtek. Ha a lőszer és üzemanyag közepes napi fogyasztását a volgai ütközetben egyenként 100%-nak vesszük (1942—1943-ban), akkor ez a Kurszk alatti ütközetben 306 és 417%-ot tett ki (1943-ban), a Visztula—Odera-i hadműveletben 498 és 534%-ot (1945-ben), a berlini hadműveletben pedig 676 és 715%-ot (1945-ben).

Jelentősen bővült és komplikálttá vált az anyagi eszközök nomenklatúrája. A löszerek fajlagos súlya elérte a 30 és ennél több százalékot. Amerikai szerzők számításai szerint a szárazföldi csapatok és a flotta által felhasznált hajtó- és kenőanyagok az európai hadszínterre szállított terhek mennyiségének több mint 38%-át tették ki. Élesen nőtt a szükséglet páncélos-gépjármű-repülő és műszaki eszközökben.

A fegyveres erők anyagi szükségleteivel együtt növekedett az egészségügyi-technikai és a hadtápbiztosítás más ágáival kapcsolatos feladatok terjedelme is.

Másodszor: a csapatok harctevékenységének magas manőverező jellege és dinamizmusa megkövetelte a hadtáp munka új formáinak és módszereinek, különösen mozgékonyságának és manőverező képességének a jelentős növelését. A magas ütem, amelyben végrehajtották a harcot és hadműveleteket, megkövetelte a hadtáptól a helyzet változásaira, a csapatok erőivel és eszközeivel végrehajtott manőverekre való gyors reagálást, következképpen, vezetésének jobb operativitását.

Harmadszor: a csapatok mozgékonyságának és manőverezőképességének növekedése, a nagylétszámú légielő megléte, lehetővé tette az agresszornak a rejtett mozgósítás végrehajtását és hadsereg nagy területeken történő szétbontakozását az ország mélységében, a csapatok gyors előrevonásának és összpontosításának szándékával a déli irányba, olyan váratlan csapás mérésére, amely jelentős befolyással van valamennyi hadjárat lefolyására.

A tapasztalat megmutatta, hogy a háborúk most előzetes hadüzenetek nélkül kezdődhetnek, váratlan betöréssel a földön, levegőben és a tengeren. Ez fokozta a követelményeket a hadtáp harckészültségével szemben, feltételezte az erők és eszközök meghatározott mennyisége állandó fenntartásának és időbeni felkészítésének szükségességét (béke időben).

A hadseregek (többek között a mienk is) a harctevenségek kezdetéig nem tudták szétbontakoztatni hadtápjukat időben, s ezért nagyon nehéz helyzetbe kerültek.

Negyedszer: a II. világháborúban világosan megmutatkozott a háború menetének és kimenetelének függősége a gazdasági tényezőktől. A fegyveres erők rendkívül megnövekedett harci technikai, fegyverzeti, lőszer, üzemanyag, ruházati és felszerelési, élelem és más anyagi szükségleteit csak az ország (a koalíció) erejének teljes megfeszítésével lehet kielégíteni. Még egyetlen háború sem követelt ilyen hatalmas anyagi és pénzügyi kiadásokat, az ilyen tömeges haditermelés szervezését. A mellékelt táblázatban látható néhány alapvető fegyverzet, harci technika, lőszer termelésének terjedelme, néhány, az I. és a II. világháborúban résztvevő országnál.

A gazdasági tényező jelentőségének növekedése a háborúban, a fegyveres erők hadtápjá szerepének további növelését idézte elő. Erről a tényezőről szólva jegyezte meg az USA hadsereg egyik ellátó parancsnoka, hogy „a hadtáp egyedül nem képes megnyerni a háborút, a rossz hadtáp viszont elveszítheti azt”. A háborúban a hadtáp összekötő kapcsolóvá vált a fegyveres erők és az ország gazdasága között.

Ötödször: megváltoztak magának a hadtáp munkának a feltételei is.

A légielő hatótávolságának növekedése gyakorlatilag sebezhetővé tette a hadtápot a teljes hadművelati mélységben. A gazdasági tényező háborúban betöltött szerepének növekedésével kapcsolatban (ipar, szállítás, energetikai objektumok) sokkal határozottabb rendszabályokat kellett hozni az ellenség gazdasági munkájának, fegyveres erői hadtápjának és mindenekelőtt közlekedési útjainak a rombolására. Ezt mutatják a következő adatok: a fasiszta német légielő csapatainkra és hadtápunkra mért összes csapásaiból kb. 25%-ot a vasúti objektumokra mért, az USA légielő Németország területére ledobott összes bombáinak 26,6%-át a közlekedési utak elleni támadásra használta fel.

A légielővel együtt széleskörűen felhasználták a hadtáp munkájának a dezorganizálására a diverziót. A hadtáp és a közlekedési hálózat őrzés-védelmének megszervezése a II. világháború éveiben az egyik legfontosabb feladatná vált. Ennek a feladatnak a végrehajtására hozták létre a hadtáp őrcsapatokat. Az USA hadseregben a tábori csendőrségre bízta ezt, amelynek a létszáma 1943-ra kb. 14 000 fő volt.

Általánosságban ezek azok a fő tényezők, amelyek kiváltották a hadtáppal szembeni követelményeket és meghatározták fejlődésének alapvető irányait a II. világháború éveiben.

A fasiszta Németországnak már a kezdeti agresszív hadjáratai megmutatták, hogy a hadtápnak az I. világháborús „mértékű” munkája már nem kedvező. (A stacionáris hadtáp egységek és intézetek előnyösen történő felhasználása, amelyre alapozott Franciaország és Anglia, valamint a többi országok hadserege). Az európai országok egész sorának hadtápját már nem sikerült teljesen mozgósítani és a meglévő erők és eszközök „nem érték utól” a határozottan fejlődő eseményeket.

És fordítva, a jól felszerelt és kiképzett, a hadművelati helyzet szerint időben szétbontakoztatott német-fasiszta erők hadtápjá, felhasználva a felhalmozott tartalékokat és a fejlett közlekedési hálózatot, sikeresen birkózott meg feladataival. A nagyütemű harctevékenységek ellenére ér-

tékes tapasztalatokat szerzett a nagy manőverező képességű támadó hadműveletekben a csapatok biztosítása terén.

Ezekkel a tapasztalatokkal együtt kedvezőtlen következményekkel is rendelkezett. Az anyagi eszközöknek viszonylag nem nagy fogyasztása és a hadtáp munkájának kizárólag kedvező feltételei alapján (elegendő mennyiségű anyagi tartalék és szállító eszköz, az után- és hátraszállítás nem nagy távolsága, az ellenséges légi erő tevékenységének hiánya stb.) úgy vélték, hogy ezek ilyenek lesznek a Szovjetunió elleni háborúban is. Az európai államok hadseregeinek gyors szétzúzása alapján ezeket a nézeteket kétségbevonhatatlannak tartották egészen a Szovjetunió elleni támadásig. A Nagy Honvédő Háború folyamán a „villámháború” elmélete, a hadtápbiztosítás elméletével és gyakorlatával együtt, teljes csödbe jutott.

Meghatározott tapasztalatokat hoztak a hadtápbiztosítás elméletének és gyakorlatának a fejlődésében az USA és Anglia fegyveres erői, különösen a tengeri deszant hadműveletek előkészítésében és biztosításában.

Amint azt a cikk első részében rögzítettük, az USA a II. világháborúba felkészített hadtáp nélkül lépett be s nem volt részleteiben kidolgozva nála a hadtápbiztosítás elmélete sem. Ez kedvezőtlenül hatott a fegyveres erők harc-képességére és a harctevékenységek lefolytatására.

1942 márciusában Eisenhower tábornok, aki ebben az időben az USA hadügyminisztériumának hadműveleti főnöke volt, kommentálva kísérleteit az amerikai csapatok hadtápbiztosításának megszervezésére: „sokhéten keresztül, amelyek éveknél látszottak, kutattam, hogy gyakorlatilag milyen megvalósítható, reális segítséget nyújtsunk csapatainknak a Philippi-szigeteken. Folytattam ezeket a kutatásokat, azonban a helyzet minden nappal kétségbeejtőbb lesz...”

Azonban 1942 április 9-én az amerikai csapatok Batávia félszigeten megadták magukat. Május 6-án kapituláltak a csapatok Kuregidor szigetén. Ennek a folyamatnak az egyöntetű oka — a csapatok ellátásának rossz szervezése.

Az USA hadseregarancsnokság gyors rendszabályokat hozott. Az ügyek folyamatát sürgették a további hadműveleti kudarcok is. Az USA elnök intézkedésére (1942. március 8-án) létrehozták a kiszolgáló csapatokat, azok megfelelő parancsnokságaival együtt. Gyors ütemben tanulmányozták más hadseregek hadtápjai munkájának tapasztalatait. (Többek között a szovjet fegyveres erőkét is.) Kidolgozták a csapatok és a flotta hadtápbiztosításának megszervezésére vonatkozó elméleti nézeteket és gyakorlati ajánlásokat, különböző feltételek között.

1942—1943 folyamán kidolgozták a hadtápbiztosítás szervezésére vonatkozó hivatalos nézeteket, megvalósították annak átszervezését és szétbontakozását.

Az USA fegyveres erők hadtápbiztosításának jellemző sajátossága, mint ismeretes, a tömeges tengeri szállítások megszervezése. Csak a háború első 2 éve alatt (1943. novemberig) az USA-ból kb. 25 millió tonna katonai terhet szállítottak tengeri úton, ami 2,5-szer több mint, ami az USA első világháborúban való részvételének teljes időszakában volt.

A nagyterjedelmű szállításoknál nagyon fontos, hogy a kikötőkre irányított terhek szárazföldi szállítási folyamatai megfeleljenek a szállítási

eszközök meglétének és a rakodás lehetőségeinek. Ehhez azonban szükség van a terhek vasúton, gépkocsi utakon való szállítása ellenőrzésének pontos rendszerére és a szállítások centralizált vezetésére. Ebből a célból az USA fegyveres erőknél 1942-ben megalakították az egyesített katonai szállítási bizottságot, amely felelős volt a szállítások valamennyi fajtajáért, a légi szállításokon kívül. A kikötőkben, a vasutakon és gépkocsi utakon megszervezték a diszpécser pontok egységes „elágazásos” hálózatát. A hajókra történő berakás előtt széleskörűen meghonosították az anyagok előzetes kiszerelését azok ipari csomagageszközeiből a rendszerezett katonai csomagoló eszközeikbe.

Fontos helyet foglal el az USA hadsereg hadtápjának a munkájában a normandiai deszant hadművelet. Ennek előkészítése még 1940 májusában megkezdődött. Nagy-Britanniát alakították át közbeeső bázissá, ahol felhalmozták az összes lehetséges anyagi tartalékokat, a kikötőkben összpontosították a deszant kirakó eszközöket, s hatalmas munkát végeztek a kórházak megszervezésében és a repülőterek építésében.

A csapatok folyamatos ellátására és a sebesültek hátraszállítására (a deszantolási szakaszban nem voltak nagy kikötők) két mesterséges kikötő építését tervezték meg, úszó és félig úszó elemekkel, amelyekből mindegyik 12 000 tonna anyag és 2500 különböző harci és szállító jármű napi kirakására volt alkalmas. A mesterséges kikötőket időben előkészítették. Az üzemanyag szállítást Anglia déli partjaitól 20 csővezetékes vonalon szállították a hidfőbe, amelyek napi áteresztőképessége 5000 tonna volt. Az első csővezeték építését a La-Manche csatornán tervezték a hadművelet kezdetével Uait sziget és Serbur környéke között. Azonban a gyakorlatban nem sikerült ezen terveket végrehajtani. 1944. június 18-án a mesterséges kikötőket a vihar elhordta, a serburi kikötőt a németek elfoglalták, erősen rombolták és aknásiították. A csapatok és a terhek kirakását berendezetlen partrészekeken kellett végrehajtani. Az üzemanyagot pedig tankhajókkal kellett szállítani.

Az angol, amerikai csapatok Franciaország mélységében történő előrenyomulásával, azok folyamatos hadtápbiztosítása céljából sajátos szervezetet hoztak létre, az összeköttetési (utánpótlási) övezetet. Ez a forma emlékeztetett a mi front hadtápunkra, azonban ennek a funkciói jelentősen szélesebbek voltak. Ezt előretolt zónára és egy sor önálló zónákra osztották fel.

A csapatok ellátását a következő séma szerint valósították meg: központ, összeköttetési (utánpótlási) övezet, hadsereg, katonai egységek. Az utánszállítást az amerikai raktárakig a „tőlem” elv alapján, a továbbiakban a csapatokhoz a „hozzám” elv alapján valósították meg. Az anyagi eszközök szállítását a partoktól az amerikai raktárakig a lehetőség szerint komplettekben hajtották végre. A napi vonatszállítmányt alkalmazták — „ellátási nap”. Ezekbe a különböző anyagi eszközök olyan mennyisége tartozott, amelyet a harctevékenységre adott napjára a hadsereg fogyasztásaként terveztek. Az anyagi eszközök ilyen komplex szállítmányai nem veszítették el jelentőségüket a mai időben sem.

Franciaország területére történő szállítás megszervezése során több nehézség keletkezett. Bár itt fejlett vasúthálózat volt, a német csapatok visszavonulásuk során nem alkalmazták a rombolás mechanikai mód-

szerzeit (amint ezt Olaszországban, de különösen a Szovjetunóban tették), a szövetséges csapatok hadtáp szervei nem tudták azonnal felhasználni a vasútvonalakat. Először nem volt elég a vasúti gördülőanyag, másodsor az USA és angol vasúti csapatok nem rendelkeztek a helyreállítási munka tapasztalataival, és harmadszor nem voltak helyi vasutasok. Azok a szakemberek, akik az USA-ból és Angliából érkeztek, nem ismerték a francia vasutak speciális munkafeltételeit.

A vasúthálózat helyreállításában és üzemeltetésében levő lemaradás növelte a gépkocsiszállítás terjedelmét. Ezt viszont jelentősen nehezítette, hogy Franciaország területe hadtáp viszonylatban gyengén volt előkészítve. Pl. nagyon sok fontos híd a gépkocsi utakon nem volt alkalmas nagy terhelésekre.

Azt kell mondani, hogy a hadtáp szervek és a műszaki csapatok magas fokú technikai felszereltségével sikerült megoldani ezeket a problémákat. Ennek eredményeként lehetővé vált a nagy távolságú szállítások végrehajtása hatalmas, nehéz pótkocsikkal felszerelt gépkocsioszlopokkal, és sikerült megjavítani azok mozgási sebességét.

Ismert érdekességet mutat az angol, amerikai csapatok hadtápbiztosítása szervezésének tapasztalata is a csendes-óceáni térségben. A harctevékenységek itt hatalmas térségekben bontakoztak ki és elsősorban azon szigetekért folytak, amelyeknek fontos hadművelleti jelentősége volt. Az alapvető ellátó bázisoktól ezen körletek nagy távolsága miatt, a szövetséges parancsnokság a harctevékenységekre való felkészülés során mozgó bázisokat hozott létre, a kisegítő flotta állományában pedig olyan biztosító magasabbegységeket, amelyek úszó javítóműhelyekből, raktárakból és anyagi eszközökkel rendelkező szállító hajókból, úszó kórházakból és kikötőkből álltak. Ez lehetővé tette, hogy a hajók és a légierő hosszú időn keresztül a harctevékenységek körletében tartózkodjanak.

Igen nagy gyakorlatot szerzett a szovjet fegyveres erők hadtápjá az elmúlt háború éveiben.

Elkeseredett ütközetek feltételei között kellett biztosítani a hadsereget, a flottát, a legkülönbözőbb harcmodokban, visszavonulás során és védelemben, ellencsapások során és ellentámadásokban, hatalmas hadászati támadó hadműveletekben, amelyeket egymást követően vagy egy időben a szárazföldi vízi- és légi hadszínterek hatalmas térségeiben hajtottak végre.

A Nagy Honvédő Háború folyamán a hadsereg és a flotta fegyverzettel, technikával való feltöltésének és a harctevékenységek jellegében, valamint a csapatok szervezetében beálló változások szerint ment végbe a fegyveres erők hadtápjának, a hadtáp vezetés szerveinek és a hadtápbiztosítás szervezési elveinek is a folyamatos fejlesztése.

A hadtápszervek operativitásának, a jobban centralizált vezetés és a jobb hadtápbiztosítás növelése céljából az Állami Védelmi Bizottság határozatára került létrehozásra a Vörös Hadsereg hadtáp főcsoportfőnöksége, a frontoknál és a hadseregeknél a hadtáp csoportfőnökségek (0257.

sz. pcs. 1941. aug. 1.). Ugyanakkor rendszeresítették a Vörös Hadsereg és a front, valamint a hadsereg hadtápfőnöki beosztást.

A Honvédelmi Népbiztosság 0257. sz. parancsában, részleteiben, a következőket rendelte el:

„A hadtáp munkájának jobbátétele céljából megparancsolom:

1. Létre kell hozni a Vörös Hadsereg hadtápfőnöke beosztást.

2. A Vörös Hadsereg hadtápfőnökévé (aki egyben a Vörös Hadsereg hadtáp főcsoportfőnöke) Kruljev hadbiztos altábornagyot, a Honvédelmi Népbiztos helyettesét nevezem ki, felmentve őt a Vörös Hadsereg főhadbiztosi tisztség beosztása alól...

7. A frontoknál és a hadseregeknél létre kell hozni a hadtáp csoportfőnökségeket, élükön a front, a hadsereg hadtápfőnökkel, akik ezzel együtt a front és a hadsereg parancsnok helyettesei és egyidejűleg a Vörös Hadsereg hadtápfőnökének vannak alárendelve.”

1941. aug. 18-án rendszeresítették a légierő, 1942 májusban a haditengerészeti flotta hadtápfőnöki beosztást. Ugyanezen időben hozták létre a hadtesteknél és a hadosztályoknál a hadtápfőnöki beosztást.

A Vörös Hadsereg hadtáp főcsoportfőnökség állományában megalkult a hadtápfőnök törzse, a front és a hadsereg hadtápfőnökök vezető szerveiben pedig a szervezési-tervezési osztályok. A központ hadtáp és a hadművelési magasabbegységek vezető szerveiben létrejöttek a katonai közlekedési csoportfőnökségek (osztályok), a közúti szolgálat és a hadtáp felügyelet. A Vörös Hadsereg hadtápfőnökének voltak alárendelve, ezenkívül, a hadbiztosi, az üzemanyag, az egészségügyi és állategészségügyi csoport (főcsoport-) főnökségek. Hasonló főnökségek voltak a front és a hadsereg hadtápfőnökök alárendeltségében. Később a hadtápfőnök törzse a központban, a frontoknál és a hadseregeknél pedig a szervezési-tervezési osztályok, a Vörös Hadseregnek, a frontoknak és a hadseregek szervezésének megfelelően hadtáp törzsbe lettek szervezve, a gépkocsiközúti szolgálatot pedig két önálló részre osztották — gépköcsi és közúti szolgálatra.

A csapatok hadtápbiztosítása szervezésének javítását tette lehetővé, hogy a frontoknál és a hadseregekben a hadtápert való felelősséget a haditanács tagjaira ruházták át. Ezek az életben ellenőrizték a haditanács direktíváinak végrehajtását, koordinálták a frontok és a hadsereg hadtápjának a munkáját a helyi párt- és szovjet szervekkel, segítették a hadtáp munkásokat az előttük álló feladatok megoldásában. A Központi Bizottság határozata szerint a frontoknál és a hadseregeknél megalkotották a hadtáp egységek és intézetek politikai osztályait, ami lehetővé tette a politikai- és pártszervek szerepének és aktivitásának növelését és azokkal együtt a csapatok hadtápbiztosításának a fejlesztését.

A Nagy Honvédő Háborúban — létrehozva a hadtáp vezető szervezetet, — lehetővé vált, hogy szoros kapcsolatok alakuljanak ki az ország népgazdaságával, hogy megszervezzék a kijelölt anyagi tartalékok helyes felhasználását és bonyolult körülmények között is teljesítsék a csapatok folyamatos és mindenoldalú hadtápbiztosításának nagy feladatkomplexumát.

A hadtápvezetés átszervezésével együtt meg kellett javítani a szervezeti struktúrát és növelni kellett a hadtáp mozgékonyosságát. Megváltozott a hadműveleti magasabbegységek, magasabbegységek és egységek állománya, nőtt azok manőverezőképesége és harci lehetősége. A központ-hadtáp és a hadműveleti hadtáp jelentős része még stacionáris volt, de nehézkes volt a csapathadtáp is. Pl. a front hadtápban több mint 100 különböző raktár volt, a hadseregnél 25-ig. Abból a 33 vasúti szerelvényből, amely szükséges volt egy lövész hadosztály szállításához, 14-et a hadtápegységek és alegységek foglaltak le. A csapathadtáp erői és eszközei lemaradtak a csapatoktól, a hadműveleti és a központ hadtáppal pedig, amelyek vasútvonalakra települtek igen nehéz volt manőverezni. Az ilyen helyzet már a háború kezdetén ellentmondásba került a harc-tevékenységek jellegével. Ahhoz, hogy a fegyveres erők hadtápját manőverezőképesébbé lehessen tenni, a hadászati tagozat állományában (a stacionáris szerveken kívül) nagy mozgékonyságú magasabbegységeket, egységeket és intézeteket kellett megalakítani. Ez lehetővé tette, hogy aktívabb befolyást gyakorolhassanak a tevékenykedő frontok és hadseregek hadtápbiztosításával kapcsolatos ügyek helyzetére.

A frontoknál a stacionáris raktárakat felváltották front tábori raktárakkal, amelyek mennyiségét mindvégig növelték, a háború végére ezek már túlsúlyba kerültek. Fejlesztették a vasúti, gépkocsi és közúti csapatok és más hadtápegységek és intézetek szervezetét is. A hadsereg és csapathadtápokat jelentősen lecsökkentették. A hadseregeknél tábori hadsereg bázisokat hoztak létre.

A légierőnél a légi hadseregek megalakításával hozták létre a hadsereg hadtápot. A honi légvédelmi magasabbegységek és egységek megalakításával azok állományába beléptek a hadtápvezetési szervek, valamint a hadtápegységek és intézetek. A haditengerészeti flotta hadtáp szervezeti struktúrája a háború teljes időszakában lényegesebb változások nélkül maradt.

Nagy jelentősége volt a fegyveres erők hadtáp mozgékonyságának és lehetőségei megjavításának emelésében, azok technikai felszereltségének, elsősorban gépkocsi szállító eszközzel való ellátottságának javítása. Ennek szükségessége különös élességgel mutatkozott meg az 1943 évi támadó hadműveletekben. Erre az időre megalakultak a harcokcsi (és gépesített) hadtestek és a harcokcsi hadseregek. Növekedett a hadműveletek mérete, megnőtt a támadás üteme. A vasutak helyreállítási üteme amelyeket az ellenség erősen rombolt, elmaradt a támadás megnövekedett ütemétől, s ez a front csapatainak az ellátó bázisaiktól való elszakadásához vezetett. A front és hadsereg elégtelen gépkocsi szállító eszköze esetén nagy nehézségekkel kellett megküzdeni az anyagi eszközök utanszállításában.

A helyzet 1944-ben megváltozott, amikor a hadászati és hadműveleti hadtáp tagozatokban létrehozták a gépkocsiszállító egységeket. Ezek nagy mélységben szállították az anyagi eszközöket, ami a támadó hadműveletek megnövelt méreteinek egyik fontos előfeltétele volt. Már a legbonyolultabb helyzetben is, amikor a visszavonuló fasiszta csapatok rombolták a közlekedési hálózatot, megsemmisítették az anyagi értékeket, a hadtáp megbirkózott a hatalmas támadó hadműveletek biztosításával.

Jelentős segítséget nyújtott a helyi hatalmaknak a lakosság ellátásában és a gazdaság helyreállításában.

Határozottan megváltoztak a csapatok hadtápbiztosítása szervezésének elvei is a hadműveletekben. A harctevékenységek tapasztalatai azt mutatták, hogy a nagyütemű támadás és a csapatoknak a helyreállított vasúti szakaszoktól való nagy elszakadásának a viszonyai között nem lehet megbirkózni az utánszállítással a „magam felé” elv alapján. A honvédelmi népbiztos 1943 júniusi 0374. és 0379. sz. parancsával a terheknek a csapatokhoz történő időbeni utánszállításáért a felelősséget az előljáró tagozat hadtápfőnökére hárította, függetlenül a szállító eszközök hovatartozásától.

Az egészségügyi biztosításban jelentős változásnak tűnt az, hogy csökkentsék a támadó hadműveletek folyamán a sebesültek és betegek hátraszállításának a terjedelmét a frontheadtápkörlet határain túl és kedvezőbb feltételeket hozanak létre azok gyógyítására a hadszíntéren. Hasonló változásokon mentek keresztül a hadtápbiztosítás többi ágai.

A háború értékes és változatos tapasztalatokkal gazdagította a hadtudományt és a gyakorlatot, többek között a hadtápszolgálat területén is. A fegyveres erők különböző harci tevékenységek során való hadtápbiztosításának sok elve, amelyeket a kemény években dolgoztak ki, nem vesztették el jelentőségüket napjainkban sem.

Egészen a Nagy Honvédó Háború időszakában szervezett és technikailag felszerelt hadtáp alakult ki. Elvégezte a hadsereg és a flotta anyagi-egészségügyi, technikai-egészségügyi és más biztosításának hatalmas terjedelmű munkáját.

Nézzünk meg néhány számot. Hadtápunk a háború éve alatt több mint 10 millió tonna lőszert és 16 millió tonnán felüli üzemanyagot vett át az ipartól, tárolt és szállított a csapatokhoz. A tevékenykedő hadseregek szükségleteivel — csak gépkocsi szállító eszközökkel 145 millió tonna ellátási anyagot szállítottak. A vasúti szállítás meghaladta a 19 millió vagon, ami 300 millió tonna anyag szállítással egyenértékű. A közúti csapatok több 10 000 kilométer utat építettek és állítottak helyre. A vasúti csapatok és különböző szakalegységek kb. 120 000 km vasútvonalat állítottak helyre és alakítottak át, amely a Szovjetunió 1940-es vasútvonal hálózatánál 13⁰/₀-kal több. A légierő részére több, mint 6000 repülőteret rendeztek be. Az egészségügyi szolgálat a betegeknek 90,6⁰/₀-át, a sebesülteknek több, mint 72⁰/₀-át adta vissza gyógyultan a csapatoknak.

A haza igen magasra értékelte a szovjet harcosok hősiességét és munkáját. Közülük 52-en kapták meg a „Szovjetunió hőse” és több mint 30-an a „Szocialista munka hőse” kitüntetést. A tábormokok, tisztok, tiszthelyettesek és katonák tízezreit tüntették ki érdemrendekkel és rendjelekkel. A hadtáp egységek és intézetek többsége megkapta a „Gárda” megtisztelő megnevezést is. A párt azt tanítja, hogy a katonai káderek gondosan viszonyuljanak a Nagy Honvédó Háború tapasztalataihoz, alkotóan alkalmazzák azokat a hadügy fejlesztésében, a személyi állomány kiképzésének és nevelésének a tökéletesítésében. Hiszen az emberek minden új nemzedéke, mint az a Nagy Honvédó Háború 20. évfordulójának győzelmi ünnepi ülésén elhangzott, erősen támaszkodik a meg-

előző nemzedékek tapasztalataira és az általuk elért eredményekre. A csapatok hadtápbiztosításának tapasztalatai az elmúlt háború különböző időszakaiban különös sajátossággal rendelkeznek, amit alkotóan kell tanulmányozni negatív és pozitív vonatkozásaiban egyaránt. A feldolgozott tapasztalatok óvnak meg bennünket a hibáktól napjainkban és a jövőben is.

A fegyveres erők korszerű hadtápjára a háborút követő években a szocialista és a kapitalista országok fegyveres erői hadtápjának fejlesztését, azok gazdaságának fejlődése, a hadseregek és flották szervezetében, technikai felszerelésében beállott változások, a korszerű harctevékenységek jellegére vonatkozó nézetek és a harctevékenységek módszerei alapján valósították meg.

Az ötvenes évek kezdetéig, amikor az államok többségében a hadsereg harci erejének alapját a hagyományos fegyverek és harci technikai eszközök képezték, a hadtáp fejlesztése főképpen azok technikai felszerelésének javítására, és a hadtápbiztosítás elveinek tökéletesítésére irányult, a második világháború tapasztalatai szerint.

A továbbiakban, a tudományos-technikai fejlődés, a termelőerők az ipari termelés minőségi növekedésének hatása alatt, a fegyveres erőkben az atom-rakéta fegyverek létrehozásának és elterjedésének eredményeként gyökeres változások álltak elő, amelyek a katonai építés minden területét érintették, s így a fegyveres erők hadtápját is. A hadseregek hadtápbiztosításának szerepe állandóan nőtt, s ennek szervezése nélkül ma már harctevékenységet, hadműveletet nem lehet vezetni.

Lényeges az is, hogy a hadügyben végbemenő hatalmas átalakulások a csapatok hadtápbiztosítására irányuló feladatok terjedelmének igen éles bővüléséhez vezettek, azok végrehajtásának feltételei rendkívüli módon bonyolulttá váltak. A rakéta- atomfegyver megjelenésével a hadtáp, felépítésének teljes mélységében sebezhetővé vált. Szükségessé vált a hadtápbiztosítás őrzés-védelme rendszabályai teljes terjedelmű komplexumának a kidolgozása. Nagyon sebezhetőek lettek a közlekedési utak, a vezetési pontok és a híradó eszközök. A hadtápbiztosítás szervezése során a hadtápvezetés szerveinek rövid idő alatt igen nagy terjedelmű munkát kell elvégezniök, a különböző információk igen nagy tömegét kell értékelniök. Az objektív feltételek oda vezettek, hogy a világ hadseregeinek többségében effektív rendszabályokat dolgoztak ki és dolgoznak ki a hadtáp további fejlesztése céljából, növelve annak lehetőségeit a csapatok időbeni biztosításában béke és háború idején.

A fegyveres erők rakéta-atomfegyverrel való ellátásának mérvében a hadtáp állományában rakéták szállítására, tárolására, szerelésére és javítására a segélynyújtási és a hadtáp oltalmazására speciális hadtáp egységeket és intézeteket hoztak létre. A kérdések teljes komplexumát kellett megoldani a többi hadtápegység és intézet lehetőségeinek növelésével kapcsolatban.

Ugyanerre az időszakra esnek az elektronikus számítógépeknek a hadtáp érdekében történő felhasználására irányuló első kísérletek is.

Kezdetben az elektronikus számítógépek szerepét az önálló szolgálatok, az ellátás központjainak érdekében, a számvetési, nyilvántartási feladatok megoldására korlátozták. Ez is nagy gazdasági hatékonyságot jelentett, főleg az időnyerésben. Például, a II. világháború éveiben az USA hadsereg ellátó szerveinél a hadszíntérre kiszállítandó anyagok igénylésének előkészítése 12 napig tartott, addig ez az idő — az elektronikus számítógépeknek az elterjedése után — 1—2 napra csökkent.

A hozott intézkedések (annak ellenére, hogy meghatározott eredményeket hoztak), nem oldottak meg minden problémát teljes egészében, s így előállt a hadtápegységek jelentős mennyiségi növekedése, ami nehezítette azok mozgékonyágát és mobilitását. Amerikai közlések szerint, az ötvenes években egy USA hadosztály részére 68 000 emberre volt szükség, amelyből csak 18 000 tartozott közvetlenül a hadosztályhoz, a többi 50 000 a hadtápszolgálat által biztosította annak harci erejét. Emellett magában a hadosztályban a személyi állománynak csak a fele tartozott a harci alegységekbe. Az ilyen helyzet a harci és kiszolgáló egységek létszámában, az amerikai szakemberek véleménye szerint, a hadtápbiztosítás szervezésének teljes eltérését tükrözte a követelményektől. Ezt a követelményt jellemezve az USA hadsereg vezérkari főnöke Taylor tábornok megjegyezte, hogy az ellátás és szállítás rendszerének gyorsan és megbízhatóan kell működnie, állandóan olyan állapotban kell lennie, hogy alkalmazkodni tudjon a csapatok állományában bekövetkezett változásokhoz, a széttelepülő, magas mozgékonyágú harci egységek állandó manővereihez.

Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején az országok egész sorának hadseregeiben alapvető kérdésként merült fel a hadtáp gazdasági hatékonyságának, a hadtápvezetés operativitásának szükségzerű növelése, a csapatok és flotta — amelyek előtt új feladatok álltak —, hadtápbiztosítása szervezésében új formák és módszerek kidolgozása. Ettől az időszaktól és jelenleg is a fegyveres erők hadtápjának fejlődésében alapvető, meghatározó tendencia az a törekvés, hogy kutassák a munka módszereinek és a hadtáp építésének (szervezésének) új szervezeti formáit, széleskörűen elterjesszék a vezetési munka gépesítésének eszközeit és létrehozzák a gépesített hadtápvezetési rendszer alapjait. A világ vezető hadseregeinek hadtáp egységei, intézetei és alegységei termelő technikával kerülnek felszerelésre: gyors ütemben fejlesztik az olyan perspektivikus szállítóeszköz fajtákat, mint a légi, csővezetékes és gépkocsi szállítás; mind nagyobb mérvben elterjed a terhek csomagolása és az átrakás nélküli konténeres szállítás. A hadtáp teljesen gépesített lesz.

A tengeren kialakuló harctevékenységek új formáinak és a hadászati koncepciónak megfelelően a flotta erőinek folyamatos hadtápbiztosítására az USA-ban és Angliában és néhány más államban kidolgozták és létrehozták a mozgó települések rendszerét. Ennek az alapját, olyan mozgó bázisok képezik, amelyek a szárazföldi építmények és a biztosító hajók komplexumaival vannak berendezve.

Ez a rendszer lehetővé teszi a flotta harci erejének, hogy hosszú időn át a tengeren tartózkodjon és végrehajtsa a meghatározott felada-

tokat, a stacionáris partmenti bázisokat csak a nagyjavítások elvégzésére használja.

A korszerű hadtáp jellemzése során meg kell jegyezni, hogy ez már nem egyszerűen összekötő kapocs az ország gazdasága és a csapatok között. Feladatai sokkal kiterjedtebbek és jelentősebbek. A korszerű hadtáp ez: a vasúti, gépkocsi- és katonai szállító egységek és alegységek; a flották bázisai és biztosító hajói, a tengeralattjárók úszó bázisai; az anyagi eszközökkel ellátott raktárak, bázisok és arzenálok; a technikai, egészségügyi, repülőtér-műszaki, repülőtechnikai és más egységek és intézetek. A hadtáp munkájának biztosítására állományában — a fentiek kivül — műszaki, vegyvédelmi, híradó, légvédelmi és őregységek, alegységek vannak.

Természetesen a különböző országok hadseregeiben a hadtáp szervezete és állománya nem azonos. Azonban az idézett általános jellegzetességekből nem nehéz megállapítani, hogy a fegyveres erők korszerű hadtápjá milyen bonyolult organizmus, milyen hatalmasak annak feladatai a csapatok élettevékenységének biztosításában a béke idején és milyen bonyolult problémái vannak háború esetén. Néhány külföldi, részleteiben az amerikai szakemberek azt állítják, hogy napjainkban a fegyveres erők hadtápjával szembeni követelmények annyira megnöttek, „hogy a harctevékenységek végrehajtása már kevésbé olyan bonyolult feladat mint a biztosítás erőinek vezetése” . . . , és a katonai parancsnokságok erőfeszítésének központja az előretolt állásoktól fokozatosan áttevődik a hadtáp oldalára”.

Ezt a nézetet lehet vitatni vagy pontosítani, de kétségtelen, hogy ma a fegyveres erők hadtápjának fejlesztésére nagy figyelmet kell fordítani.

Melyek fejlődésének az alapvető irányai? Milyen lesz a fegyveres erők hadtápjá a közeli jövőben?

Pontosan válaszolni ezekre a kérdésekre, természetesen nem tűnik lehetségesnek. A jövő hadtápjá függ a fegyveres erők és az egyes haderőnemek fejlődésének általános irányától, a technika és a tudomány, a különböző országok gazdasági lehetőségeinek, társadalmi-politikai helyzetének elért eredményeitől. Azonban elemezve a lényeges és tervezett tendenciákat az adott területen, a külföldi katonai szakemberek megállapítják, hogy alapjaiban nagy mozgékonyaságú egységekkel, új szállító eszközökkel és más technikával felszerelt lesz, amelynek rendeltetése a meghatározott csapat csoportosítások hadtápbiztosítási feladatainak teljes komplexumát egy bizonyos idő alatt megoldani. Várható, hogy az ilyen egységek állományába légi mozgékonyaságú hadtáp alegységek is fognak tartozni, amelyek képesek gyors manőverek végrehajtására a levegőben. A haditengerészeti erőknél széleskörűen fogják felhasználni a komplex biztosítási hajókat, a tengeralatti szárnyashajókat és légpárnás-hajókat, a tengeralattjáró szállító hajókat és a légierőt. Nem kizárt a vizalatti kórházak és más speciális rendeltetésű hajók megjelenése, lehetségesek — a komplex biztosítást nyújtó tengeralattjáró hajók is. A hadtápvezetés céljából egységes automatizált vezetési rendszert hoznak létre, amely nemcsak a fegyveres erők meghatározott haderőnemeit foglalja magában, hanem a fegyveres erők teljes egészét.

Röviden áttekintettük a hadtáp létrejöttének és fejlődésének történelmi útját. Befejezésül megjegyezzük, hogy ezek elmélyült tanulmányozása valamennyi tiszt részéről, ezen munka tapasztalatai — különösen a II. világháborúé, a korszerű hadtáp jelentőségének és szerepének helyes ismerete — a katonai és szakmai tudás fejlesztésének, a hadtudomány-nyal kapcsolatos feladatok beosztás szerinti megoldásának, a funkcionális kötetmek sikeres teljesítésének szükséges feltétele. Mindez, természetesen elválaszthatatlan fegyveres erőink harckészültségének növelésétől.

Melléklet „A fegyveres erők hadtápjá a múltban és napjainkban” c. cikkhez.

TÁBLÁZAT
a harceszközök termelési terjedelméről

Megnevezés	A termelés nagysága az I. világháborúban					A termelés nagysága a II. világháborúban					Növekedés ‰-ban
	Oroszország	Anglia	USA	Németország	Összesen	Oroszország	Anglia	USA	Németország	Összesen	
Repülőgép (ezer db)	3,5	47,8	13,8	47,3	112,4	108,028	102,6	296,1	104,0	610,73	543,3
Harcocsi (ezer db)	—	2,8	1,0	0,1	3,9	95,099	25,1	86,5	65,1	271,8	696,9
Löveg és aknavető (ezer db)	11,7	20,5	4,0	76,0	120,2	445,660	162,1	363,0	256,5	1227,3	1021,0
Géppuska (ezer db)	28,0	239,4	75,0	280,0	676,4	985,7	316,8	2725,0	617,0	4644,5	686,8
Puska (millió)	3,3	3,85	3,5	8,5	19,15	19,3	5,4	14,6	12,3	51,6	269,4
Lövedék (millió)	58,0	218,0	20,0	306,0	602,0	551,7	294,7	331,0	357,0	1534,4	254,8